

Universiteit
Leiden
The Netherlands

'Voorwoord'

Horstmanshoff, H.F.J.

Citation

Horstmanshoff, H. F. J. (1988). 'Voorwoord'. *Lampas*, 21, 183-184. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/8879>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/8879>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Voorwoord

Het beeld van de Romeinse keizers, was het onderwerp van de jaarlijkse PAO-zomerconferentie, die van 19-22 augustus 1987 te Leusden plaats vond. Doel van de conferentie was meer inzicht te krijgen in het proces van beeldvorming dat reeds in de Oudheid is begonnen. De nadruk viel daarbij op de keizers van de eerste twee eeuwen.

De voordrachten werden gehouden door N.J. Brederoo (*Het veranderende keizerbeeld in de film*), H.F.J. Horstmanshoff (*Goede en slechte keizers in de eerste twee eeuwen. Ideologie en praktijk*), P.A. Meijer (*Marcus Aurelius*), P.G.P. Meyboom (*De Romeinse keizer in de kunst*), R.Th. van der Paardt (*Romeinse keizers in de Nederlandse literatuur: Couperus, Vestdijk*), H.W. Pleket (*Domitianus*), E. van der Starre (*M. Yourcenar. Mémoires d'Hadrien*) en H.S. Versnel (*Keizers en christenen*).

In dit themanummer vindt u de weerslag van deze zomerconferentie. Het is geen exacte weergave van de voordrachten. De bijdragen over Marcus Aurelius en Domitianus moesten, om te respecteren redenen, vervallen. Het gemis van deze bijdragen wordt gecompenseerd door een bijdrage van H.W. Singor over de keizer en het leger, terwijl resultaten van onderzoek van Pleket zijn verwerkt in de oorspronkelijke bijdrage van Horstmanshoff tot een artikel dat nu onder hun beider verantwoordelijkheid verschijnt. Alle auteurs zijn verbonden aan de Leidse universiteit.

Vier artikelen behandelen het beeld van de Romeinse keizers in de Oudheid. Het algemeen historisch kader wordt geschetst door H.F.J. Horstmanshoff en H.W. Pleket. Daarbij komen de volgende vragen aan de orde: hoe machtig was de monarch in de Romeinse wereld, hoe groot was zijn persoonlijke invloed op het bestuur en hoe werd de keizerlijke macht door de onderdanen gepercipieerd? Het proces van beeldvorming in de meest letterlijke betekenis is het onderwerp van de bijdrage van P.G.P. Meyboom. Hij gaat na hoe het gebeeldhouwde portret van de keizer in Rome en in de provincies zich ontwikkelde en accentueert de propagandistische waarde die de keizerlijke beeltenis tot in de verste uithoeken van het rijk had. De reeds door Augustus opgetrokken façade van dyarchie, een bestuur onder gedeelde verantwoordelijkheid van princeps en senaat, valt in gruis als we ons realiseren dat het Romeinse rijk in werkelijkheid een militaire monarchie was. H.W. Singor zet uiteen wat de keizer als patronus voor zijn legioenen betekende en welke betekenis de legioenen voor de keizer hadden. H.S. Versnel belicht de confrontatie tussen keizers en christenen vanuit

godsdiensthistorisch perspectief. Hij verklaart de christenvervolgingen mede uit de botsing tussen twee utopische beelden: de keizer als heiland hier en nu en Christus als Heiland voor een al dan niet nabije toekomst.

De drie volgende artikelen behandelen de beeldvorming van de Romeinse keizers na de Oudheid. R.Th. van der Paardt analyseert met bijzondere aandacht voor de psychologische aspecten hoe twee notoir slechte keizers, Domitianus en Caligula, in de moderne Nederlandse letterkunde worden behandeld door respectievelijk Couperus en Vestdijk. E. van der Starre stelt in een kritische bespreking van Yourcenars *Mémoires d'Hadrien* de problematiek van de historische roman in het algemeen aan de orde. N.J. Brederoo confronteert de classici met het beeld dat het grote publiek van de Romeinse keizers heeft. De film presenteerde vanaf het begin van zijn bestaan stereotypen van keizers en christenen op het doek met veel zwart en veel wit en op het kritieke moment, als de brand van Rome het celluloid kleurde, een dreigend rood.

Zo beseffen we eens te meer onze afhankelijkheid van het al in de oudheid gevestigde beeld van de keizers. Tiberius was een eenzellige wreedaard, Caligula een psychopaat, Claudius een marionet van zijn vrouwen en vrijgelatenen, Nero een decadente wellusteling, die de eerste christenen als tuinverlichting gebruikte, en Domitianus, in de woorden van Couperus, 'een duistere geniepige kwaaddoener'. Na de moord op Domitianus begon echter het tijdperk van de 'five good emperors': Nerva, Trajanus, Hadrianus, Antoninus Pius en Marcus Aurelius. Deze oordelen gaan nog veel verder terug dan Edward Gibbons *Decline and fall of the Roman Empire* (1776-1787), die de periode van de dood van Domitianus tot de troonbestijging van Commodus de gelukkigste en voorspoedigste in de geschiedenis van de mensheid noemde, maar de daaraan voorgaande decennia als een 'age of iron' karakteriseerde.

Er is een zekere onevenwichtigheid in de bronnen en die doet zich onvermijdelijk gelden in iedere weergave van de geschiedenis van het principaat.

H.F.J. Horstmanshoff